

การควบคุมโรงเรียนจีนของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลง การปกครองถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475 – 2487)

เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิญโญ

บทนำ

ชาวจีนได้เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทยมาเป็นเวลานานและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ชาวจีนจึงได้มีการจัดการศึกษาของตนเอง โดยปรากฏหลักฐานเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 1 แต่การจัดตั้งโรงเรียนจีนที่มีเพิ่มมากยิ่งขึ้นนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยที่จุดประสงค์ของการจัดตั้งโรงเรียนจีนได้เปลี่ยนแปลงไปจากการให้ความรู้ เป็นความต้องการปลูกฝังความจงรักภักดีต่อเมืองจีน หรือความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” แก่บุตรหลานชาวจีนในเมืองไทย ส่งผลให้โรงเรียนจีนในเมืองไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่ารัฐไทยในช่วงนี้จะเริ่มตระหนักถึงบทบาทของโรงเรียนจีนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีน แต่ก็ยังมีได้มีการควบคุมโรงเรียนจีนอย่างจริงจังจนกระทั่งภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จึงได้มีการออกมาตรการทางกฎหมายต่างๆ และการดำเนินการในทางปฏิบัติเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะควบคุมโรงเรียนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจัง ซึ่งเป็นการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนถึงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2481-2487) ดังนั้นบทความนี้จึงต้องการที่จะศึกษาถึงสาเหตุและปัจจัยที่นำไปสู่การควบคุมโรงเรียนจีนของรัฐ และต้องการศึกษาถึงวิธีการดำเนินการเพื่อที่จะควบคุมโรงเรียนจีน รวมไปถึงผลที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนจีนในช่วงเวลาดังกล่าว

* อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เนื่องจากการนำเสนอของบทความนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าสาเหตุและปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้ความสำคัญกับการควบคุมโรงเรียนจีนมากยิ่งขึ้นนั้น เป็นผลมาจากการที่ชาวจีนในเมืองไทยเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” อันเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมืองภายในเมืองจีน ซึ่งจากการศึกษาทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่าความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ในช่วงเวลานี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการที่ชาวจีนตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตนเองที่จะต้องจงรักภักดีและให้ความช่วยเหลือกิจการต่างๆ ของเมืองจีนไม่ว่าชาวจีนคนนั้นจะอยู่ที่ใดหรือมีสัญชาติใดๆ ก็ตาม ซึ่งผู้ศึกษาพบว่าโรงเรียนจีนมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ที่ต้องจงรักภักดีต่อเมืองจีนอันเป็นส่วนสำคัญหนึ่งที่ทำให้คนจีนในเมืองไทยเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ด้วยเหตุนี้ในการศึกษานี้ ผู้ศึกษาจึงจะใช้คำว่าสำนึกใน “ความเป็นจีน” หรือ “ความเป็นคนจีน” ในความหมายของสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” หรือเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ของคนจีนในเมืองไทย

1. การควบคุมโรงเรียนจีนก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475

ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น รัฐไทยก็ได้เริ่มการดำเนินการเพื่อควบคุมโรงเรียนจีนมาบ้างแล้ว เพียงแต่การควบคุมนั้นยังไม่เข้มงวดและจริงจังเท่ากับการดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยที่การควบคุมโรงเรียนจีนก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองอาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง ได้แก่ 1. ช่วงก่อนการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 และ 2. ช่วงที่มีการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 สำหรับในช่วงแรกนั้น แม้จะได้ปรากฏหลักฐานว่าเริ่มมีโรงเรียนจีนเป็นครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ที่ได้จัดตั้งขึ้นที่ “เกาะเรียน” (กรมวิสามัญศึกษา, 2500: 1) ซึ่งไม่ปรากฏรายละเอียดและเรื่องราวของโรงเรียนนี้ก็หายไป และแม้จะปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับโรงเรียนจีนขึ้นอีกครั้งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ แต่เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยคณะมิชชันนารีอเมริกัน เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2395 ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำและสอนเด็กนักเรียนด้วยภาษาจีน มีครูจีนในคณะมิชชันนารี ชื่อ ชินแซชินเกียง กวา ชิน เป็นผู้จัดการสอน (สมาคมโรงเรียนราษฎร์, 2505 : หน้า 31) แต่เมื่อชินแซชินเกียงถึงแก่กรรมในปี พ.ศ.2403 แล้ว ครูที่รับหน้าที่ทำการสอนต่อมาได้เปลี่ยนการสอนภาษาจีนเป็นภาษาไทยทั้งหมด โรงเรียนสอนภาษาจีนแห่งนี้จึงเลิกไป (เรื่องเดียวกัน: 34)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก “โรงเรียน” ที่ถือว่ามีลักษณะเป็นโรงเรียนตามที่เข้าใจกันในปัจจุบันนั้นจะเป็นโรงเรียนตามแบบแผนของตะวันตกที่จะมีการกำหนดหลักสูตรและการแบ่งระดับชั้น ซึ่งจะยังไม่ได้มีการจัดตั้งขึ้นก่อนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ (ผศ.วรวิทย์ วศินสรากร, รวบรวมและเรียบเรียง, 2519: 18) ดังนั้นโรงเรียนของชาวจีนทั้งสองแห่งดังกล่าวก็น่าจะเป็นการเรียนการสอนของชาวจีนตามรูปแบบเดิมที่จะมีการรวมกลุ่มกันในจำนวนไม่มากแล้วจัดการเรียนการสอนขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของจีนมากกว่าที่จะเป็นการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบตามแบบแผนตะวันตกเช่นโรงเรียนจีนในเวลาต่อมา ทั้งนี้เนื่องจากชาวจีนส่วนใหญ่ในช่วงนี้มักจะใช้การรวมกลุ่มกันเรียนหนังสือตามศาลเจ้า หรือถ้าเป็นครอบครัวที่พอมีฐานะก็จะจ้างครูมาสอนที่บ้านหรือส่งบุตรหลานกลับไปเรียนหนังสือที่เมืองจีน ทำให้การที่โรงเรียนจีนแบบเดิมจะเป็นสื่อในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยกับการเมืองของจีนนั้นยังไม่เกิดขึ้น การเรียนการสอนของชาวจีนตามรูปแบบเดิมจึงยังไม่น่าจะเป็นปัญหาในสายตารัฐ ทำให้รัฐไทยในช่วงนี้ไม่มีความการดำเนินการเพื่อควบคุมการเรียนการสอนในโรงเรียนจีนแต่อย่างใด (กรมวิสามัญศึกษา, 2500 : 1)

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เมื่อได้เริ่มมีการจัดตั้งโรงเรียนในรูปแบบใหม่ตามแบบแผนของตะวันตกเกิดขึ้นนั้น ชาวจีนก็ได้เริ่มมีการจัดตั้งโรงเรียนจีนตามแบบตะวันตกขึ้น ทั้งนี้นอกจากจะเป็นเพราะการที่ชาวจีนต้องการให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษาแล้ว ยังเนื่องมาจากการแตกแยกในเมืองจีน ที่ทำให้กลุ่มการเมืองต่างๆ ในเมืองจีนได้เข้ามาเคลื่อนไหวเพื่อหาเสียงสนับสนุนจากชาวจีนในเมืองไทย ทำให้ชาวจีนมีความตื่นตัวในเรื่อง “ชาตินิยมจีน” เพื่อให้การช่วยเหลือสนับสนุนกลุ่มการเมืองต่างๆ โดยกลุ่มการเมืองที่มีบทบาทต่อการก่อตั้งโรงเรียนจีนในเมืองไทย ก็คือ กลุ่มการเมืองของขบวนการปฏิวัติ ที่มี ดร.ซุนยัตเซน เป็นผู้นำ ซึ่งสมาคมเม่งหวายที่เป็นองค์กรของขบวนการปฏิวัติในเมืองไทยนั้น ได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น มีชื่อว่า “โรงเรียนฮั่วเอี้ยะ” (แปลว่า โรงเรียนเพื่อประโยชน์ของชาวจีน) ขึ้นในปี พ.ศ.2451 ที่ตรอกกับตันปุช ถนนเจริญกรุง จังหวัดพระนคร แม้ว่าโรงเรียนนี้จะจัดตั้งขึ้นมาด้วยเหตุผลทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภายในของจีน แต่จากการที่โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนแบบใหม่ที่มีการสอนตามแบบตะวันตกที่มุ่ง “ให้ความรู้ในทางปฏิบัติภายในเวลาอันรวดเร็ว” ทำให้เมื่อโรงเรียนแห่งนี้จัดตั้งขึ้นในเมืองไทยก็ได้รับความนิยมจากชาวจีนโดยทันที (วิลเลียม จี สกินเนอร์, 2529: 171) จึงส่งผลให้ชาวจีนในเมืองไทยเกิดการตื่นตัวในการจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้นเอง

หลังจากที่โรงเรียนฮั่วเอี้ยะได้เลิกล้ม เนื่องจากครูผู้สอนไม่มีเวลาเพราะต้องเดินทางไปในที่ต่างๆ เพื่อเคลื่อนไหวสนับสนุนขบวนการปฏิวัติ และเมื่อการปฏิวัติในเมืองจีนประสบความสำเร็จใน

เดือนตุลาคม พ.ศ.2454 (ค.ศ.1911) ครูเหล่านี้ก็เดินทางกลับไปรับตำแหน่งราชการในเมืองจีน (กรมวิสามัญศึกษา, 2500: 2) ชาวจีนในเมืองไทยจึงได้มีการตั้งโรงเรียนขึ้นเป็นอย่างมาก โดยใน ภายใต้นี้จะเป็นโรงเรียนที่ได้รับการจัดตั้งจากสมาคมภาษาพูดของชาวจีน เริ่มจากโรงเรียนชินหิมิน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2454 ด้วยการสนับสนุนจากชาวจีนทั้ง 5 กลุ่มภาษาสำคัญในเมืองไทย อันได้แก่ แต้จิ๋ว, ไทหฺล๋า, ออกเกี้ยน, กวางตุ้ง และแคะ แต่เนื่องจากการสอนบทเรียนนั้น จำเป็นที่จะต้องสอนด้วยภาษาเพียงภาษาเดียว ทางโรงเรียนจึงได้ใช้ภาษาแต้จิ๋วในการสอน ดังนั้น โรงเรียนนี้จึงมีนักเรียนและครูที่เป็นคนแต้จิ๋วเสียเป็นส่วนใหญ่ และต่อมาคนแต้จิ๋วก็เข้าควบคุมการบริหาร โรงเรียนจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนกลุ่มภาษาอื่นได้

ด้วยเหตุนี้แต่ละกลุ่มภาษาจึงได้จัดตั้งโรงเรียนของตนเอง และสอนด้วยภาษาของกลุ่มตน สมาคมจีนแคะได้จัดตั้งโรงเรียนจีนเตอ ในปี พ.ศ.2456 (ค.ศ.1913) สมาคมจีนกวางตุ้งตั้งโรงเรียนหมิงเตอในปี พ.ศ.2457 (ค.ศ.1914) สมาคมจีนออกเกี้ยนตั้งโรงเรียนเป่ยหยวนในปี พ.ศ.2459 (ค.ศ.1916) และสมาคมไทหฺล๋าได้ตั้งโรงเรียนอวิ๋หมิง ในปี พ.ศ.2464 (ค.ศ.1921) (วิลเลียม จี สกินเนอร์, 2529: 171)

การที่โรงเรียนจีนได้มีเพิ่มมากขึ้น และได้เข้าเกี่ยวข้องกับ การเคลื่อนไหวกว้างไกลทางการเมืองในเมืองจีนได้ส่งผลให้รัฐไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ตระหนักถึงการที่จะต้องมีการควบคุมโรงเรียนจีนบ้าง แต่การควบคุมในระยะแรกก็ยังไม่เข้มงวดรัดกุมนัก เป็นเพียงแต่การที่จะให้โรงเรียนจีนมาขอจดทะเบียนเพื่อรับเงินอุดหนุนจากทางราชการเท่านั้น โดยที่รัฐจะอาศัยการจดทะเบียนนี้ในการเข้าตรวจตราควบคุมโรงเรียน แต่รัฐก็ยังมิได้บังคับให้โรงเรียนทั้งหมดต้องมาจดทะเบียน ทำให้มีโรงเรียนที่มาจดทะเบียนไม่มากนัก ดังปรากฏตามสถิติโรงเรียนเขลยศักดิ์ (โรงเรียนเอกชน) ที่มาจดทะเบียนทั่วประเทศในปี พ.ศ.2460 มีจำนวน 24 โรงเรียนเท่านั้น และในจำนวนนี้ไม่ปรากฏว่ามีโรงเรียนจีนมาขอจดทะเบียนต่อทางราชการแต่อย่างใด (สมาคมโรงเรียนราษฎร์, 2505: 83 - 87)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการควบคุมโรงเรียนจีนของรัฐไทยในช่วงนี้ก็ยังมีได้มีการวางระเบียบที่ชัดเจนและยังมีได้มีนโยบายในการควบคุมการบริหารงานแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามในช่วงนี้ก็ยังมีตัวอย่างของการวางแนวทางของรัฐในการควบคุมโรงเรียนจีนให้รัดกุมมากยิ่งขึ้น จากกรณีที่มีการขอจัดตั้งโรงเรียนจีนที่จังหวัดภูเก็ต ในปี พ.ศ.2455 ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ให้ การสนับสนุน ขบวนการปฏิวัติ ซึ่งพระยารัษฎานุประดิษฐ์ สมุหเทศาภิบาลเมืองภูเก็ต เห็นว่า โรงเรียนแห่งนี้ จะมาปลูกปั่นยุยงให้ชาวจีนเลื่อมใสการปกครองแบบสาธารณรัฐที่แตกต่างจากการปกครองของไทย และก่อให้เกิดความเกลียดชังเมืองไทยขึ้น (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, 2504: 28 - 33)

สมเด็จพระยาตำรางฯ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย จึงได้วางแนวทางเพื่อควบคุมโรงเรียนจีนแห่งนี้ โดยให้โรงเรียนนี้เข้ามาจดทะเบียนกับรัฐเพื่อที่รัฐจะสามารถควบคุมทั้งโรงเรียนและการสอนมิให้สอนลัทธิการเมืองหรือสอนให้เด็กจีนเกลียดชังคนไทยหรือรัฐบาลไทย จะต้องรับทั้งบุตรหลานจีนและเด็กไทย และจะต้องสอนภาษาไทยและภาษาจีนแก่นักเรียนเหมือนกันหมด โดยได้มีการกำหนดให้สอนภาษาจีนวันละ 1 ชั่วโมง และภาษาไทยวันละ 4 ชั่วโมง (เรื่องเดียวกัน: 31) ในระยะแรกโรงเรียนจีนแห่งนี้ก็พอใจต่อการควบคุมของรัฐตามแนวทางของสมเด็จพระยาตำรางฯ แต่ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เมื่อสมเด็จพระยาตำรางฯ ได้ตามเสด็จไปเมืองภูเก็ต กรรมการโรงเรียนแห่งนี้ก็ได้มีข้อเรียกร้องต่อพระองค์เพื่อขอสอนภาษาจีนมากขึ้น ซึ่งทางการไทยก็ยินยอมโดยจะได้มีการพิจารณาให้ใหม่เพื่อความเหมาะสม (เรื่องเดียวกัน: 33) แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าได้เพิ่มให้เป็นเท่าใด

อย่างไรก็ตาม จากแนวทางในการควบคุมโรงเรียนจีนแห่งนี้ ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในช่วงนี้เริ่มเห็นความสำคัญในการที่โรงเรียนจีนจะเป็นสื่อในการเผยแพร่เรื่องราวของเมืองจีนที่จะทำให้บุตรหลานจีนยังคง “ความเป็นจีน” จึงได้เริ่มวางแนวทางที่จะควบคุม โดยให้เน้นการศึกษาภาษาไทยเพื่อที่ ทำให้บุตรหลานจีนเกิดการผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นไทย” ได้มากยิ่งขึ้น แต่รัฐก็ยังคงมีการผ่อนผันให้เมื่อชาวจีนเกิดการเรียกร้องที่จะสอนภาษาจีนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะแตกต่างกับรัฐไทยภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองที่จะไม่มีการผ่อนผันให้กับเรื่องดังกล่าว

ในช่วงที่สองนั้นเป็นช่วงที่รัฐไทยได้มีแนวทางที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในการที่จะควบคุมโรงเรียนจีน ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐในช่วงก่อนหน้านี้นี้ยังมีการควบคุมที่ไม่รัดกุม ทำให้โรงเรียนจีนดำเนินการอบรมนักเรียนเสมือนเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมืองจีน การสอนภาษาไทยถูกชะงัก บางโรงเรียนปลูกปั้นข่าวว่านักเรียนผู้ใดรู้ภาษาไทยจะต้องถูกเป็นทหาร (กรมวิสามัญศึกษา, 2500: 7) รัฐไทยเห็นว่าการดำเนินการดังกล่าวนั้นไม่เหมาะสม เพราะบุตรหลานจีนเหล่านี้จะต้องเติบโตขึ้นเป็น “พลเมืองไทย” จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ในปี พ.ศ.2461 (ค.ศ.1918) ซึ่งได้กำหนดให้โรงเรียนราษฎร์หรือโรงเรียนของเอกชนต้องมาจดทะเบียนและอยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ โดยในมาตรา 14 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้กำหนดการจัดการเรียนการสอนนักเรียนของโรงเรียนราษฎร์ ว่า

(๑)ให้อ่านเขียนแลเข้าใจภาษาไทยได้ อย่างคล่องแคล่วพอสมควร
(๒)ให้ได้ศึกษานำที่พลเมืองที่ดี ปลุกความจงรักภักดีในกรุงสยามแลความรู้
แห่งภูมิประเทศ รวมทั้งพงศาวดารตำนานเมืองแลภูมิศาสตร์ด้วยเป็นอย่างดี
น้อย (เลศิษร ลายลักษณ์, รวบรวม, 2478 “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์
พุทธศักราช 2461”: 112)

นอกจากนั้นยังได้กำหนดให้ครูในโรงเรียนราษฎร์จะต้องมีความรู้ภาษาไทย และรัฐยังมีอำนาจในการห้ามมิให้ใช้หนังสือหรืออุปกรณ์การเรียนเห็นว่าบกพร่องต่อศีลธรรมและความสงบเรียบร้อยของประชา หรือทำให้ผู้สร้างเสื่อมรยาท (เรื่องเดียวกัน: 115)

จากข้อกำหนดดังกล่าวถึงแม้จะเป็นการกำหนดใช้กับโรงเรียนราษฎร์โดยทั่วไป แต่รัฐก็สามารถนำมาบังคับใช้ในการควบคุมโรงเรียนจีนได้ด้วย ซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นการวางแนวทางในการควบคุมโรงเรียนจีนอย่างเป็นระบบระเบียบเป็นครั้งแรก จากข้อกำหนดของพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในช่วงนี้ต้องการที่จะควบคุมการเรียนการสอนในโรงเรียนจีนเพื่อที่ไม่ให้มีแต่การอบรมสั่งสอนให้บุตรหลานจีนยังคง “ความเป็นจีน” ไว้เท่านั้น แต่ต้องการที่จะให้สอนเรื่องราวของ “ความเป็นไทย” ด้วยเพราะเด็กเหล่านี้จะต้องเติบโตขึ้นในสังคมไทย แต่ข้อกำหนดของพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ยังมีได้มีความเข้มงวดมากนัก ทั้งยังมีได้กำหนดชั่วโมงที่จะให้สอนภาษาไทยอย่างชัดเจน ครูชาวต่างประเทศก็เพียงกำหนดให้มีความรู้ภาษาไทยเท่านั้นทำให้ยังคงสามารถใช้ครูที่ได้รับการศึกษาจากเมืองจีนได้ตามเดิม จากข้อกำหนดที่ยังไม่เข้มงวดรัดกุม ทำให้รัฐยังไม่สามารถที่จะควบคุมโรงเรียนจีนได้อย่างจริงจัง

ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ต้องการจะควบคุมโรงเรียนจีนก็เพียงเพื่อมิให้โรงเรียนจีนอบรมสั่งสอนบุตรหลานจีนให้ตระหนักสำนึกใน “ความเป็นจีน” แต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องการให้มีการอบรมเรื่อง “ความเป็นไทย” ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ในการเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีนเด็ก ในปี พ.ศ.2470 ว่า
โรงเรียนของท่าน ท่านยอมสั่งสอนให้มักเรียนรักประเทศจีนอันเป็นบ้านเกิดเมืองมารดร ชื่อนี้ย่อมเป็นของธรรมดาและของควร แต่นอกจากที่จะสอนให้รักประเทศจีน ข้าพเจ้าหวังว่าท่านจะสอนให้รักเมืองไทยด้วย เพราะท่านทั้งหลาย...มีลัทธิทุกอย่างเหมือนคนไทย (พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2507: 238 - 240)

และอาจจะประกอบกับการที่ช่วงเวลานี้เป็นระยะเริ่มแรกในการควบคุมโรงเรียนจีน ซึ่งถ้ารัฐดำเนินการมาตรการใดๆ ที่เข้มงวดเกินไป อาจจะก่อให้เกิดความไม่พอใจขึ้นในหมู่ชาวจีน และอาจจะนำไปสู่ความวุ่นวายในเมืองไทย ดังที่เคยเกิดขึ้นในกรณีที่รัฐได้ขึ้นเงินค่าราชการเป็น 6 บาท ทั้งที่ได้ขึ้นกับทุกชาติรวมทั้งคนไทยด้วย ก็ยังทำให้ชาวจีนไม่พอใจและใช้เป็นข้ออ้างในการนัดหยุดงานในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2453 ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและคนไทยเป็นอย่างมาก (ลาวิตรี ทัพพะสุต, 2527: 205 - 206) ดังนั้นรัฐในช่วงเวลานี้จึงเลือกใช้การประนีประนอมในการควบคุมโรงเรียนจีน โดยให้โรงเรียนจีนยังคงสามารถสอนภาษาจีนเป็นหลัก และใช้ครูที่มาจากเมืองจีน รวมถึงรัฐจะยังไม่เข้าไปตรวจตราเรื่องหลักสูตรการเรียนการสอนหรือการดำเนินงานของโรงเรียนมากนัก

2. การควบคุมโรงเรียนจีนตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงก่อนสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475 - 2481)

จากการที่รัฐไทยตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเน้นที่จะสร้าง “ความเป็นไทย” ให้เกิดขึ้น ในขณะที่ชาวจีนเองก็ได้พยายามที่จะรักษา “ความเป็นจีน” ไว้ภายในชุมชนของตนและมีการถ่ายทอด “ความเป็นจีน” ให้คงอยู่ในบุตรหลานของตนโดยผ่านกระบวนการในการเรียนการสอนภายในโรงเรียนจีนที่ก่อให้เกิดความผูกพันกับเมืองจีน ทำให้บุตรหลานจีนยังคงมีความรู้สึกสำนึกใน “ความเป็นพลเมืองจีน” ของตนอยู่ตลอดเวลา หรืออย่างน้อยที่สุดก็ทำให้บุตรหลานจีนมี “ความเป็นจีน” ผสมกับ “ความเป็นไทย” ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ไม่ต้องการให้เกิดขึ้น

ประเด็นสำคัญที่ทำให้รัฐไทยจะต้องดำเนินการควบคุมโรงเรียนจีนอย่างเข้มงวดก็เนื่องมาจาก การที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้ใช้ “สัญชาติไทย” เป็นเกณฑ์ในการกำหนดความเป็น “คนไทย” ที่จะพึงมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายอย่างชัดเจน ซึ่งย่อมจะถือว่าบุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยเหล่านี้ถือเป็น “คนไทย” ตามกฎหมาย ดังคำกล่าวของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ในเรื่อง “ประชาชาติกับมนุษยธรรม” ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2476 ที่กล่าวถึงฐานะของบุตรหลานชาวจีนว่า “...เด็กเหล่านี้กำเนิดจีนเหล่านี้...เป็นชาวยุโรป เด็กเหล่านี้จะมีสิทธิทางการเมืองในประเทศสยาม...” (“ประชาชาติกับมนุษยธรรม”: ฉบับวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2476) รัฐไทยจึงไม่อาจที่จะปล่อยให้โรงเรียนจีนจัดการเรียนการสอนในทางที่จะช่วยในการรักษา “ความเป็นจีน” เอาไว้ในหมู่บุตรหลานชาวจีนได้

รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจึงได้ดำเนินการที่จะควบคุมหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนจีน โดยการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464

ซึ่งแม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้จะได้ออกมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ แต่ก็ยังไม่ได้ประกาศบังคับใช้อย่างแพร่หลาย ประเทศไทยจึงได้ประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ในพระนครและธนบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่มีชุมชนชาวจีนอยู่อย่างหนาแน่น ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2475¹ ตามพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้โรงเรียนที่จะเป็นโรงเรียนประถมศึกษาจะต้องมีการสอนวิชาที่เป็นภาษาไทยเป็นหลัก ส่วนเวลาที่เหลือจากการสอนวิชาที่ใช้ภาษาไทยจะสอนวิชาอะไรก็ได้ (“พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๔๖๔” : หน้า 24) ทำให้โรงเรียนจีนที่เคยสอนภาษาจีนและเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองจีนเกือบจะทั้งหมดของเวลาเรียน ต้องเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนโดยลดเวลาในการสอนภาษาจีนลงเป็นจำนวนมากตามแนวทางที่รัฐกำหนด ทำให้ชาวจีนรู้สึกว่าการใช้พระราชบัญญัตินี้เป็นการควบคุมชาวจีนมากเกินไป

โรงเรียนชินหิมินจึงได้ส่งใบแจ้งความถึงผู้ปกครองนักเรียนเพื่อร่วมกันขอร้องให้รัฐบาลไทยผ่อนผันให้มีชั่วโมงการสอนภาษาจีนเท่ากับภาษาไทย ซึ่งรัฐบาลก็ได้ผ่อนผัน เพราะเห็นว่าพระราชบัญญัตินี้ไม่ใช่พระราชบัญญัติใหม่ แต่เพิ่งนำมาใช้ในกรุงเทพฯ เท่านั้น และมีได้จำกัดสิทธิชาวจีนเกินไป และเห็นว่าการแจกใบแจ้งความของโรงเรียนจีนเป็นการขู่งให้ชาวจีนในเมืองไทยพากันเกลียดชังรัฐบาลจึงควรที่จะลงโทษผู้แจกใบปลิว (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 98 / 2475. วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2475) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยจะไม่ยอมผ่อนผันให้ในเรื่องของโรงเรียนจีนที่มีผลต่อการรักษา “ความเป็นจีน” ให้กับบุตรหลานจีนที่รัฐถือว่าเป็น “คนไทย”

ถึงแม้ว่าในเวลาต่อมาจะมีการร้องเรียนของโรงเรียนจีนอีกเพื่อที่จะขอให้รัฐบาลผ่อนผันในการเรียนภาษาจีน ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2476 ว่า มีชาวจีนประมาณ 6,000 คนยื่นเรื่องราวขอให้โรงเรียนจีนได้สอนภาษาจีนตามเดิม และขอให้ครูจีนที่มาจากเมืองจีนไม่ต้องรู้ภาษาไทย แต่รัฐบาลเห็นว่ารัฐบาลได้วางหลักปฏิบัติแก่โรงเรียนชาวต่างประเทศต่างๆ อย่างเสมอภาคกันอยู่แล้ว ก็ไม่ควรที่จะยกเว้นให้กับโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่ง (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 17 / 2476. วันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2476) ฉะนั้นรัฐจึงไม่ยอมผ่อนผันให้กับโรงเรียนจีน จากการที่รัฐไทยบังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ที่มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้นในการควบคุมโรงเรียนจีน ส่งผลให้มีการปิดโรงเรียนจีนที่ฝ่าฝืนกฎหมาย มีผลทำให้จำนวนโรงเรียนจีนนั้นลดลง จากเดิมในปี พ.ศ.2476 มีโรงเรียนจีนทั้งสิ้น 271 แห่ง แต่มาในปลายปลายปี พ.ศ.2477 โรงเรียนจีนที่เปิดแผนกประถมเหลือเพียง 193 แห่งเท่านั้น (Department of Secretary General of Council, B.E.2476 - 2477: 418 - 419)

¹ ตามศักราชแบบเก่า ซึ่งจะขึ้นปีใหม่ในเดือนเมษายน

การที่รัฐไทยไม่ยอมผ่อนผันให้กับการควบคุมการรักษา “ความเป็นจีน” โดยผ่านการศึกษา ในโรงเรียนจีนนี้เห็นได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อรัฐไทยได้มีจดหมายไปยังโรงเรียนสอนภาษาจีน หลายแห่งว่ารัฐจะถอนการอนุมัติให้เทียบหลักสูตรประถมศึกษาของโรงเรียนสอนภาษาจีน ในเดือน มกราคม พ.ศ.2477 ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2478 ทำให้โรงเรียนจีนที่ต้องการ จะได้รับการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาที่จะทำให้นักเรียนได้รับประกาศนียบัตรประถมศึกษาของ ทางราชการจะต้องยกเลิกการสอนภาษาจีนและจะต้องสอนภาษาไทยแทน การถอนอนุมัติให้เทียบ หลักสูตรประถมศึกษาในครั้งนี้ รัฐไทยมุ่งไปที่การควบคุมโรงเรียนจีนโดยเฉพาะ ดังจะเห็นได้ว่า โรงเรียนฝรั่ง เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ เซนต์คาเบรียล เซนต์ปอล เป็นต้นนั้น ที่มีการสอนภาษา อังกฤษ หรือภาษาฝรั่งเศส เป็นภาษาต่างประเทศนั้น รัฐไทยอนุมัติให้เทียบหลักสูตรประถมศึกษา ได้ ((2) สร.0201.24.2/1 วันที่ 28 มีนาคม พ.ศ.2477. หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี) แต่สำหรับโรงเรียนจีน ไม่ว่าเจ้าของจะเป็นฝรั่ง คนไทย หรือคนจีน ก็ตาม ที่รัฐเห็นว่าได้กระทำผิดพระราชบัญญัติประถมศึกษาที่จะถอนอนุมัติการเทียบหลักสูตร ประถมศึกษา (เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏวันที่. บันทึกของพระสารสาสน์พลขันธ์ เรื่อง การถอน อนุมัติหลักสูตร ฯลฯ ประถมศึกษา)

ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยเห็นว่า การเรียนการสอนในโรงเรียนจีนนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องของการเมืองอยู่มาก และมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะแบ่งแยกการศึกษาของบุตรหลานจีนที่เกิด ในเมืองไทยรวมถึงที่เดินทางมาจากที่อื่นให้เล่าเรียนอย่างในเมืองจีน เพื่อประโยชน์ของคนจีนและ ประเทศจีนเป็นสำคัญ (เรื่องเดียวกัน, มีนาคม พ.ศ.2477. หนังสือปลัดกระทรวงธรรมการ ทูล ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ) และเห็นว่า การเรียนการสอนในโรงเรียนจีนนั้นมีผลในการรักษา “ความเป็นจีน” ของบุตรหลานชาวจีนที่จะต้องเป็น “คนไทย” ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2456 ทำให้บุตรหลานจีนเหล่านี้ต้องแตกออกจากการเป็น “คนไทย” ซึ่งรัฐไม่อาจยอม ให้การศึกษาที่ทำให้ “คนไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติต้องแตกออกจากกัน” (เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏวันที่. บันทึกของพระสารสาสน์พลขันธ์ เรื่อง การถอนอนุมัติหลักสูตร ฯลฯ ประถม ศึกษา) คงอยู่ได้ รัฐไทยจึงถอนอนุมัติการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาในโรงเรียนจีนที่รัฐเห็นว่า กระทำผิดกฎหมาย ทำให้โรงเรียนจีนได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐเป็นอย่างมาก

เนื่องจากทำให้นักเรียนจีนที่จบจากโรงเรียนจีนในระดับประถมศึกษาไม่ได้รับประกาศนียบัตร ประถมศึกษา ซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถเข้าประกอบการทำงานที่กำหนดให้จบการศึกษาในระดับประถม ศึกษา หรือเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไปซึ่งต้องมีประกาศนียบัตรประถมศึกษา รวมไปถึงการที่จะไม่ สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476

ฉบับที่ 2 ซึ่งได้กำหนดให้บุคคลสัญชาติไทยที่มีบิดาเป็นคนต่างด้าวจะมีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งได้ ก็ต่อเมื่อเป็นผู้ที่ได้เล่าเรียนหนังสือไทยจนได้ประกาศนียบัตรชั้นมัธยมปีที่ 3 หรือได้รับราชการประจำการตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารแล้ว หรือได้รับราชการประจำแผนกอื่นๆ ในตำแหน่งตั้งแต่เสมียนพนักงานขึ้นไปโดยมีเงินเดือนประจำแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี (เรื่องเดียวกัน) ทำให้บุตรหลานชาวจีนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนที่ถูกถอนอนุวัติการเทียบหลักสูตร ไม่มีสิทธิ์ดังกล่าว เนื่องจากไม่ได้รับประกาศนียบัตรประถมศึกษาไม่สามารถจะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา หรือรับราชการในตำแหน่งที่สูงได้ และยังทำให้ไม่มีสิทธิ์ที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งได้ เพราะตามพระราชกฤษฎีกาตำแหน่งการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2 มาตรา 6 กล่าวว่า “ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรต้องมีความรู้เทียบชั้นประถมสามัญ” (เรื่องเดียวกัน)

จากการถอนอนุวัติการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาที่ได้ส่งผลกระทบต่อบุตรหลานจีนค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องการศึกษาต่อ การประกอบกิจการอาชีพ และการถูกจำกัดสิทธิในฐานะที่เป็น “พลเมืองไทย” แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในช่วงนี้มีความเข้มงวดจริงจังเป็นอย่างมากต่อการควบคุมโรงเรียนจีน และจะเห็นได้ว่ารัฐไม่ยอมผ่อนผันให้กับโรงเรียนจีน แม้ว่าจะมีโรงเรียนสอนภาษาจีนทั้งของฝรั่ง ชาวจีน และชาวไทย อันได้แก่ โรงเรียนมิชชันไรมันคาทอลิก แผนกภาษาจีน (เรื่องเดียวกัน, ลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2477, หนังสือผู้จัดการโรงเรียนมิชชันไรมันคาทอลิก กรุงเทพฯ ขอเรียน นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี) โรงเรียนกว๋องสิ่ว 1 โรงเรียนกว๋องสิ่ว 2 โรงเรียนซูฮิ้น โรงเรียนหวงหวง 2 โรงเรียนซินหมิน โรงเรียนเหม่งเหม่ง โรงเรียนท้อมัน (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 48 / 2477, วันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2477) ได้ยื่นเรื่องขอยกเลิกการถอนอนุวัติการเทียบหลักสูตรฯ ดังกล่าวก็ตาม แต่รัฐก็ไม่ยอมผ่อนผันให้

ความเข้มงวดในการควบคุมโรงเรียนจีน จะเห็นได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อการดำเนินการของรัฐไทยได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาจาก “ชาวจีน” โดยในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2478 หนังสือพิมพ์จีนที่เมืองฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ได้ลงข่าวว่าจีนจะบอยคอตข้าวสยาม เนื่องจากเห็นว่ารัฐบาลไทยใช้กฎหมายที่แรงไปในการบังคับโรงเรียนจีน ((2) สร.0201.92/9 ฉบับวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2478.คำแปลจากหนังสือพิมพ์ใต้กวงป่อเมืองฮ่องกง) และต่อมานักเรียนไทยในประเทศจีนได้มีการประชุมกันเพื่อหารือเกี่ยวกับการที่จะขึ้นภาษีข้าวไทย เพื่อเป็นการตอบโต้การที่รัฐไทยถอนการเทียบหลักสูตรประถมศึกษา และได้แจ้งถึงการที่จะดำเนินการตอบโต้ให้รัฐบาลไทยทราบด้วย (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 16 / 2478 วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2478) ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องจากต้องการที่จะให้รัฐบาลไทยยกเลิกการดำเนินการ แต่รัฐไทยก็ไม่ได้ยกเลิกแต่อย่างใด แม้

จะมีแนวโน้มว่าจีนจะบอยคอตข้าวไทยจริงตามที่นักเรียนไทยในประเทศจีนได้ส่งหนังสือมาแจ้งรัฐบาลก็ตาม ดังปรากฏหลักฐานของรัฐบาลไทยว่า ได้รับข่าวจากพ่อค้าจีนที่ควรเชื่อถือว่าเป็นประเทศจีนงดการซื้อข้าวสยามแล้ว (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 23/2478 วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2478) รัฐบาลจึงได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อที่จะหาทางดำเนินการแก้ไขหากเกิดการที่จีนงดซื้อข้าวสยาม (เรื่องเดียวกัน)

แม้ว่าในเวลาต่อมาอัครราชทูตจีนที่ญี่ปุ่นจะได้รับรองว่าข่าวลือเรื่องการที่จีนจะปิดข้าวสยามนั้นไม่เป็นความจริง ซึ่งคิดว่าจะเกิดจากชาวจีนที่รู้สึกว่าการที่ตนเองถูกรัฐบาลสยามกดขี่ปลุกปั่นข่าวขึ้นมา (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 25/2478 วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2478) แต่รัฐบาลก็ยังคงเชื่อว่าข่าวนั้นมีมูลแห่งความจริง เนื่องจากการกระทำของเอกชนชาวจีน และเห็นว่าการดำเนินการกับโรงเรียนเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนจะงดซื้อข้าวไทย รัฐไทยจึงต้องหาทางแก้ไขปัญหาเนื่องจากจีนเป็นตลาดข้าวที่สำคัญของไทย รัฐไทยจึงได้ส่งผู้แทนของไทย คือ นายวิลาศ โอสถานนท์ ไปสืบเหตุการณ์ในเมืองจีน ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2478 ซึ่งนายวิลาศ ได้กลับมายืนยันว่าการดำเนินการกับโรงเรียนจีนของรัฐไทยนั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้จีนไม่ซื้อข้าวไทย (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 47/2478 วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2478) ซึ่งรัฐไทยเห็นว่าในเรื่องโรงเรียนจีนเป็นเรื่องที่ยังไม่มีความเข้าใจกันดีพอ ให้ทำความเข้าใจกับชาวจีนในเมืองไทย แต่รัฐไทยก็มีได้มีนโยบายที่จะยกเลิกการดำเนินการแต่อย่างใด (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 28/2478 วันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ.2478)

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ยอมผ่อนผันให้กับการควบคุมโรงเรียนจีน แม้ว่าการดำเนินการนั้นจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐบ้างก็ตาม แต่รัฐก็ยังคงยืนยันในการดำเนินการ โดยพยายามหาทางแก้ไขในทางอื่นแทน เช่น การให้สมาคมพาณิชย์จีนและโรงสีไฟมีโทรเลขร้องคัดค้านเกี่ยวกับการงดซื้อข้าวไทยไปยังสมาคมเซี่ยงหวยที่ฮ่องกง หรือการพยายามหาทางส่งข้าวไปเมืองจีนทางอ้อม โดยส่งข้าวไปยังสถานที่ใดที่จะสามารถส่งเข้าไปขายในเมืองจีนได้อีกต่อหนึ่ง หรือการหาตลาดข้าวใหม่ รวมไปถึงการพยายามทำให้ชาวจีนเกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นกับรัฐ โดยดูว่าสิ่งใดที่จีนต้องการ ถ้าเป็นสิ่งที่รัฐจะแก้ไขให้ได้ ก็จะแก้ไขให้ (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2478 วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2478) ซึ่งการวางแนวทางแก้ปัญหายของรัฐไทยนั้นก็น่าจะได้ผลในการสร้างความเข้าใจกับชาวจีน เนื่องจากปรากฏว่าในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2478 ได้ยกเลิกคณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องจีนปิดข้าวสยาม (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 127/2478 วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2478) ซึ่งน่าจะแสดงให้เห็นว่า ปัญหาได้ยุติลงแล้ว รัฐบาลจึงไม่มีความจำเป็น

ที่จะต้องมีคณะกรรมการ แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่ารัฐได้ยกเลิกการถอนอนุเมติการเทียบหลักสูตรฯ แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาที่พบว่าชาวจีนมีปฏิกริยาตอบโต้ค่อนข้างจะรุนแรง และส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐค่อนข้างมาก ก็อาจจะมีส่วนทำให้รัฐไทยเห็นว่าในการที่จะควบคุม “ชาวจีน” นั้น มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างชัดเจนเกินไป ดังจะเห็นได้จากภายหลังเหตุการณ์นี้ รัฐไทยจะไม่พยายามแสดงอย่างเด่นชัดเกินไปว่ารัฐมุ่งที่จะควบคุมโรงเรียนจีน

ดังนั้นเมื่อรัฐไทยจะออกกฎกระทรวงธรรมการตามความในพระราชบัญญัติประถมศึกษาในปี พ.ศ.2478 รัฐไทยจึงค่อนข้างมีความระมัดระวัง และเมื่อเห็นว่ากฎกระทรวงนี้เกี่ยวข้องกับชาวจีนอยู่ด้วยจึงได้ให้ส่งให้คณะกรรมการพิจารณาเรื่องปัญหาชาวจีนพิจารณาก่อนที่จะประกาศใช้ (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 95/2478 วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2478) ซึ่งคณะกรรมการได้พิจารณาและเห็นว่าควรตัดคำว่า “คนไทย” ออกจากการกำหนดว่า “ครู ป.1 - ป.4 จะต้องเป็น “คนไทย” เนื่องจากคณะกรรมการเห็นว่านโยบายที่ชัดเจนเกินไปและจะส่งผลกระทบต่อ “ชาวจีน” จึงเกรงว่าจะเกิดความวุ่นวายตามมา ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีก็เห็นด้วยจึงได้มีการตัดคำว่า “คนไทย” ออกตามความเห็นของคณะกรรมการ (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 99/2478 วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2478) แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยดำเนินการตามนโยบายที่ได้วางไว้ที่จะทำให้ชาวจีนเกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นต่อรัฐไทยที่ว่า “ถ้าเป็นสิ่งที่รัฐจะแก้ไขให้ได้ ก็แก้ไขให้” (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2478 วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2478)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐจะเพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมโรงเรียนจีนแล้ว แต่โรงเรียนจีนก็ยังสามารถที่จะเปิดทำการสอนอยู่ได้ ทั้งนี้อาจจะด้วยการหลีกเลี่ยงข้อกำหนดฯ ทั้งเปิดการเรียนการสอนในระดับที่สูงกว่าประถมศึกษาชั้นเองเพื่อให้บุตรหลานจีนสามารถจะเรียนต่อในระดับสูงและไม่สูญเสียสิทธิทางการเมือง และแสดงการยอมรับนโยบายของรัฐแต่ในทางปฏิบัติอาจจะมีการหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตาม รัฐจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เพื่อที่จะควบคุมโรงเรียนโรงเรียนจีนให้รัดกุมยิ่งขึ้น โดยได้ออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์พุทธศักราช 2479 เพื่อให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่รัฐและเพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมโรงเรียนจีนได้อย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น

โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีการกำหนดคุณสมบัติข้อหนึ่งของโรงเรียนที่จะจดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์ว่าจะต้อง “...ไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่า ทางดำเนินการของโรงเรียนเป็นหรืออาจจะเป็นปฏิปักษ์ต่อศีลธรรมอันดี หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือไม่ชอบด้วยกฎหมายบ้านเมือง” (เสถียร ลายลักษณ์, “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช ๒๔๗๙”:

301) และได้กำหนดคุณสมบัติข้อหนึ่งของผู้ที่จะเป็นครูใหญ่ว่า “...ผู้ขอได้รับประกาศนียบัตร ประโยคครูมูล หรือสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๖ ของกระทรวงธรรมการ หรือเป็นครูมีวิทยฐานะอัน รัฐมนตรีเห็นว่าเทียบเท่ากันเป็นอย่างต่ำ...” (เรื่องเดียวกัน: 302) และคุณสมบัติข้อหนึ่งของ ผู้ที่จะเป็นครูว่า “...ผู้ขอได้รับประกาศนียบัตรครู หรือสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๓ ของกระทรวง ธรรมการ หรือผู้มีวิทยฐานะอันรัฐมนตรีเห็นว่าเทียบเท่ากันเป็นอย่างต่ำ...” (เรื่องเดียวกัน)

รัฐไทยจึงสามารถที่จะนำพระราชบัญญัติฉบับนี้มาใช้ในการควบคุมโรงเรียนจีนได้อย่าง เข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากโรงเรียนจีนในบางครั้งจะได้รับการจัดตั้งจากการอุดหนุนของ องค์กรทางการเมืองหรือสมาคมที่มีการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภายในเมืองจีน การ กำหนดคุณสมบัติของโรงเรียนจีนนั้นจึงทำให้รัฐไทยสามารถที่จะไม่อนุญาตให้โรงเรียนที่รัฐเห็นว่ามี ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับองค์กรหรือสมาคมการเมืองได้รับการจัดตั้งได้ หรือรัฐสามารถใช้เป็น ข้ออ้างไม่อนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนจีนก็ได้ ทำให้การจัดตั้งโรงเรียนจีนมีความลำบากมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นโรงเรียนจีนยังมักจะใช้ครูที่มาจากเมืองจีน และครูเหล่านี้ก็มักจะเกี่ยวข้องกับการ เคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีน และนำความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” มาเผยแพร่ให้กับบุตร หลานจีนในเมืองไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ไม่ต้องการให้เกิดขึ้น ดังนั้นการกำหนด คุณสมบัติของครูใหญ่และครูที่จะต้องได้รับประกาศนียบัตรทางการศึกษาของไทย ก็ทำให้ครูเหล่านี้นั้นไม่สามารถทำการสอนได้ เท่ากับเป็นความพยายามในการควบคุมการเรียนการสอนในโรงเรียน จีนเพื่อให้ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองจีนและการเผยแพร่ความรู้สึก “ชาตินิยมจีน”

พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังได้เพิ่มการควบคุมโรงเรียนจีนที่จะขอเป็นโรงเรียนประถมศึกษา อย่างถูกต้องว่าจะ “...ต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2478 ในส่วนที่ว่าด้วยครู ภาคเรียน หลักสูตร การสอน หนังสือ เครื่องใช้ในการเรียน และระเบียบการปกครองโรงเรียน...” (เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติโรงเรียน ราษฎร์ พุทธศักราช ๒๔๗๔”: 304) และ “การสอนต้องสอนเป็นภาษาไทย เว้นแต่การสอนใด ซึ่งรัฐมนตรีจะได้อนุญาตให้สอนเป็นภาษาอื่นในชั้นนั้นๆ ได้” (เรื่องเดียวกัน)

ข้อกำหนดนั้นแสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐที่จะกำหนดให้โรงเรียนจีนจะต้องสอน เรื่องราวของ “ความเป็นไทย” และเน้นการใช้ “ภาษาไทย” ที่เข้มงวดมากขึ้น โดยกำหนดให้ใช้ ภาษาไทยทั้งหมด เนื่องจากรัฐเห็นว่าการสอนจะส่งผลให้บุตรหลานจีนมี “ความเป็นไทย” ตามที่รัฐ ต้องการ และเพื่อที่จะควบคุมไม่ให้โรงเรียนจีนทำการสอนเรื่องราวของ “ความเป็นจีน” ที่จะแบ่ง แยกบุตรหลานจีนออกไปจากสังคมไทยเช่นที่เคยปฏิบัติมา และการกำหนดนั้นยังอาจจะนำไปเพื่อ การควบคุมโรงเรียนจีนที่ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดซึ่งก็มักจะมีการฝ่าฝืนอยู่แล้ว รัฐก็จะถือได้ว่าโรงเรียน

นั้นทำผิดพระราชบัญญัติ รัฐจึงมีอำนาจที่จะสามารถขอตรวจสอบและสั่งปิดโรงเรียนจีนที่พบว่ามี การกระทำผิดได้ (เรื่องเดียวกัน: 309 - 310)

นอกจากนั้น การที่โรงเรียนจีนมักจะมีการเผยแพร่เกี่ยวกับความเป็นไปของเมืองจีนและ ชักจูงให้บุตรหลานจีนส่งเสริมสนับสนุนการปกครองของจีน และบางครั้งมีการเคลื่อนไหวเพื่อต่อ ด้านต่างชาติที่รุกรานจีน รัฐจึงได้กำหนดให้รัฐสามารถที่จะสั่งปิดโรงเรียนที่ "...ใช้สถานที่หรือ บริเวณโรงเรียนเพื่อการอันมิชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี หรือความสงบเรียบร้อย ของประชาชน หรือไม่สมควรแก่กิจการของโรงเรียน" (เรื่องเดียวกัน: 307) และโรงเรียนที่ "...ทำการสนับสนุนหรือสอน หรือเตรียมการจะสนับสนุนหรือสอน ในสถานที่หรือบริเวณโรงเรียน ซึ่งลัทธิหรือแบบแผนใดๆ อันมิชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี หรือความสงบเรียบร้อย ของประชาชน..." (เรื่องเดียวกัน: 307 - 308) และบุคคลที่เป็นผู้ดำเนินการให้เกิดการกระทำ ดังกล่าวในโรงเรียนยังมีความผิด ซึ่งมีโทษปรับ หรือจำ หรือทั้งจำทั้งปรับอีกด้วย (เรื่องเดียวกัน: 312) ข้อกำหนดนั้นสามารถนำมาใช้ในการควบคุมการเรียนการสอนของโรงเรียนจีนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นข้อกำหนดที่ค่อนข้างกว้าง ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐว่าการสอนแบบใดที่ขัด ต่อความสงบเรียบร้อย ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐสามารถใช้อำนาจตามกฎหมายสั่งปิดได้ทันที

จากการที่พระราชบัญญัติฉบับนี้มีข้อกำหนดที่ค่อนข้างกว้าง และการให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ รัฐมากยิ่งขึ้นในการสั่งปิดโรงเรียน รวมไปถึงการถอนใบอนุญาตผู้จัดการโรงเรียน ครูใหญ่ และ ครูได้ (เรื่องเดียวกัน: 309) ทำให้พระราชบัญญัติฉบับนี้น่าจะสามารถนำมาใช้ในการควบคุม โรงเรียนจีนได้อย่างมีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น แม้จะยังไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนว่ามีโรงเรียน จีนเท่าใดที่ได้รับผลกระทบในช่วงเวลานี้ แต่ความเข้มงวดของพระราชบัญญัตินี้ต่อการควบคุม โรงเรียนจีนนั้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ได้ใช้ข้อกำหนดของพระราช บัญญัตินี้ในการควบคุมโรงเรียนจีน ทำให้โรงเรียนถูกปิดจนเกือบจะหมด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความ เข้มงวดรัดกุมของพระราชบัญญัตินี้ในการควบคุมโรงเรียนจีนได้เป็นอย่างดี

3. การควบคุมโรงเรียนจีนในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม อาจจะถือได้ว่าเป็นช่วงที่มีการจัดการกับโรงเรียนจีนอย่าง เด็ดขาด เนื่องจากการควบคุมของรัฐทำให้โรงเรียนจีนถูกปิดลงจนหมดและไม่สามารถที่จะขอ อนุญาตจัดตั้งขึ้นใหม่ได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากรัฐไทยในสมัยนี้ได้ให้ความสำคัญกับ "ความเป็นไทย" เป็นอย่างมาก ดังนั้นการที่โรงเรียนจีนเป็นสถานที่อบรมบุตรหลานชาวจีนให้มี "ความเป็นจีน"

ซึ่งเป็นการขัดขวางการผสมกลมกลืนบุตรหลานจีนให้มี “ความเป็นไทย” และโรงเรียนบางแห่งยังมีการปฏิบัติที่ฝ่าฝืนกฎหมายและระเบียบของทางราชการ เช่น ใช้โรงเรียนเป็นสถานที่กระทำการอันมิชอบด้วยกฎหมาย และบางโรงเรียนมีห้องและประตูทางเข้าออกสลับซับซ้อนเพื่อใช้เป็นห้องซ่อนเร้นแอบสอนวิชาที่ต้องห้าม เช่น ลัทธิการเมืองชาตินิยมจีน หรือเป็นที่หลบซ่อนของครูเถื่อนที่มีได้จดทะเบียนต่อทางราชการ ซึ่งโดยมากมักจะเป็นผู้ที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีน และต้องการที่จะเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง เพื่อให้บุตรหลานจีนในเมืองไทยสนใจการเมืองของจีน อันเป็นการยากที่เจ้าหน้าที่จะตรวจตราได้ทั่วถึง หรือมีการฝ่าฝืนระเบียบทางราชการอื่นๆ เช่น ในด้านการใช้หลักสูตร แบบเรียน และอื่นอีกมาก (สภาวิจัยแห่งชาติ, รายงานขั้นต้นการวิจัยเรื่องปัญหาคนจีนในประเทศไทย, (พิมพ์โรเนียว), 33 อ้างถึงใน พิชัย รัตนพล, 2512: 91)

ดังนั้นจากการที่โรงเรียนจีนยังคงมีดำเนินการที่ขัดต่อกฎหมายอยู่ ทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ไม่อาจให้การดำเนินการต่างๆ นั้นดำรงอยู่ได้ รัฐไทยจึงเห็นว่าควรจะดำเนินการกับโรงเรียนจีนอย่างเด็ดขาด ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของจอมพล ป. ในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ว่า “ทำอะไรก็ตาม แต่ขอโรงเรียนจีนกับอั้งยี่ไม่ให้มี” (รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62 / 2482 วันศุกร์ที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482)

โดยรัฐไทยในสมัยนี้มีการวางแนวทางในการดำเนินการกับโรงเรียนจีนในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2482 โดยนายพลเรือตรี หลวงสินธุสงครามชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอว่า “เรื่องโรงเรียนจีนเราควรตกลงกันว่าพร้อมที่จะให้เลิกหรือไม่ เพราะการปิดโรงเรียนจีนไม่ได้ผล” (รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2482, วันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2482) แสดงให้เห็นว่าแม้ว่าพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2479 จะมีความเข้มงวดรัดกุม แต่การบังคับใช้เพื่อที่จะควบคุมโรงเรียนจีนยังไม่ได้ผลในทางปฏิบัติ ดังนั้นเพื่อที่จะควบคุมการเรียนการสอนในโรงเรียนจีนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีจึงลงมติเป็นหลักการไม่ควรให้มีโรงเรียนจีน โดยมอบอำนาจการตัดสินใจต่างๆ ให้อยู่ในดุลยพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ถ้าหากรัฐมนตรีเห็นสมควรให้ปิดโรงเรียนจีนก็ปิดได้เลย และเมื่อโรงเรียนใดถูกปิดแล้ว ไม่ยอมให้มีการตั้งใหม่ (เรื่องเดียวกัน)

จากมติของที่ประชุม กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กวัดขั้นโรงเรียนจีนให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2479 (เสถียร ลายลักษณ์, “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2479” : 356) อย่างเข้มงวด โดยมีการสั่งปิดโรงเรียนที่ฝ่าฝืน ดังปรากฏว่า ตามสถิติของกระทรวงศึกษาธิการ ในปี พ.ศ. 2481 แจ้งว่า มีโรงเรียนราษฎร์สอนภาษาจีนอยู่ทั่วประเทศรวม 293 โรงเรียน โรงเรียนเหล่านี้ได้เลิกล้มไปเอง 51 โรงเรียน ทางกระทรวงศึกษาสั่งปิดใน

ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2483 รวม 242 โรงเรียน ซึ่งเท่ากับว่าไม่มีโรงเรียนจีนเหลืออยู่เลย* (เอกสาร การศึกษา กรมวิสามัญศึกษา ฉบับที่ 7, 13. อ้างใน พิชัย รัตนพล, 2512 : 92) แสดงให้เห็นว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้มีข้อกำหนดต่างๆ ที่มีความเหมาะสมที่รัฐจะนำมาใช้ในการควบคุมโรงเรียน จีนได้เป็นอย่างดี แต่ที่โรงเรียนจีนยังดำรงอยู่ได้ภายหลังการออกพระราชบัญญัติจนมาถึงสมัย จอมพล ป. ก็เนื่องจากการบังคับใช้ที่ยังไม่เข้มงวดรัดกุม แต่เมื่อรัฐไทยในสมัยนี้ได้มีการบังคับ ใช้อย่างจริงจัง ก็ทำให้รัฐไทยดำเนินการกับโรงเรียนจีนได้อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้ดำเนินนโยบายควบคุมการศึกษาของชาวจีนในระยะยาวอีก ด้วย โดยได้ประกาศยกเลิกและแก้ไขบทบัญญัติบางมาตราของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2479 แล้วประกาศเป็นพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับต่างๆ เช่น พระราช บัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฉบับที่ 2 และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2484 เป็นต้น เพื่อเพิ่มความเข้มงวดและขยายอำนาจของรัฐมากยิ่งขึ้น ในการอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียน ตลอดจน การเพิ่มโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายในการตั้งโรงเรียนเถื่อนและสอนลัทธิต่างๆ โดยเพิ่มโทษเป็นจำคุก แทนการลงโทษปรับเช่นที่ผ่านมา (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62 / 2484 วันพุธที่ 3 ธันวาคม 2484: หน้า 3) ดังนั้นชาวจีนจึงต้องประสบปัญหาในการที่รัฐไม่อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนจีน ตลอดมา จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เพิ่มความเข้มงวดและการ ปฏิบัติการที่จริงจังต่อการควบคุมโรงเรียนจีน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้เห็นว่าการศึกษ ในโรงเรียนจีนที่ทำให้บุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยยังคงตระหนักสำนึกใน "ความเป็นจีน" และม ีความรู้สึก "ชาตินิยมจีน" ที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนเมืองจีน แม้ว่าการเคลื่อนไหวนั้นๆ จะก่อให้เกิดความวุ่นวายและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยซึ่งเป็นดินแดน ที่ชาวจีนเหล่านี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ก็ตาม เป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการให้ดำรงอยู่และได้ดำเนินการต่อต้าน อย่างเข้มงวดและจริงจังเพื่อที่จะให้ชาวจีนยุติการเรียนในโรงเรียนจีน

* แต่ตามหลักฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ปรากฏว่าขณะนั้นยังมีโรงเรียนจีนเหลืออยู่อีกหนึ่งแห่ง ซึ่งเป็น โรงเรียนเล็ก มีชื่อไทยว่า "โรงเรียนชินวิทยากร" ที่ยังสามารถเปิดอยู่ได้มาจะเป็นเพราะทั้งเจ้าของ ผู้จัดการและ ครูใหญ่เป็นคนไทย ต่อมาได้ขยายกิจการและสมาคมแต่จิวแห่งประเทศไทยได้รับโอนกิจการมาจัดทำเอง และ เปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนโกศลวิทยา"

ดังนั้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ประเทศไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นได้มีความเข้มงวดและจริงจังในการควบคุมโรงเรียนจีนมากยิ่งขึ้น ซึ่งได้ส่งผลทำให้จำนวนโรงเรียนจีนลดลง จนกระทั่งไม่มีโรงเรียนจีนในสมัยจอมพล ป. ซึ่งแม้ว่าชาวจีนจะมีความไม่พอใจเป็นอย่างมาก แต่ชาวจีนก็ยังไม่สามารถที่จะแสดงออกมาได้ในขณะนั้นที่ประเทศไทยยังมีความเข้มแข็ง ขณะที่รัฐบาลจีนยังมีความอ่อนแอ แต่เมื่อสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดที่เมืองจีนได้เป็นหนึ่งในห้าชาติมหาอำนาจที่ชนะสงคราม ในขณะที่ไทยต้องตกอยู่ในสถานการณ์ที่ลำบากระหว่างการเป็นฝ่ายแพ้หรือชนะสงคราม ความไม่พอใจของชาวจีนที่มีต่อความเข้มงวดของรัฐในช่วงก่อนหน้านี้จึงได้มีการแสดงออก เป็นเหตุการณ์ความรุนแรงที่เรียกว่า “เลี้ยวพะ” ที่คนจีนได้ทำร้ายร่างกายคนไทยในบริเวณชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความไม่พอใจและความคับแค้นใจต่อการที่คนจีนถูกควบคุมในด้านต่างๆ รวมถึงการควบคุมโรงเรียนจีนอย่างเข้มงวด ทำให้รัฐไทยต้องปราบปรามและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนจีนเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมไทย

ดังนั้นจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินนโยบายของรัฐนั้นน่าจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินนโยบายของรัฐไทยที่มีต่อ “คนกลุ่มอื่น” ภายในสังคมไทยนั้นมิควรใช้ความเข้มงวดและตึงเครียดจนเกินไปที่จะทำให้เกิดคนกลุ่มต่างๆ รู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมและการกีดกันภายในสังคม เพราะนอกจากจะไม่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในรัฐแล้ว ยังอาจจะนำไปสู่ความรุนแรงและความแตกแยกในสังคมไทย อันจะก่อให้เกิดผลเสียต่อการบริหารประเทศมากกว่าที่จะนำไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมไทย ●

เอกสารชั้นต้น

- (2) สร.0201.24.2/1 (28 มีนาคม พ.ศ.2477). หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- (2) สร.0201.24.2/1 (ไม่ปรากฏวันที่). บันทึกของพระสารสาสน์พลขันธ์ เรื่อง การถอนอนุมัติหลักสูตร
นขฉิง ฯลฯ ประถมศึกษา.
- (2) สร.0201.24.2/1 (14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2477). หนังสือผู้จัดการโรงเรียนมิชชัน โรมันคาทอลิก กรุงเทพฯ
ขอเรียน นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี.
- (2) สร.0201.24.2/1 (มีนาคม พ.ศ.2477). หนังสือปลัดกระทรวงธรรมการ ทูล ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ.
- (2) สร.0201.92/9 (วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2478). คำแปลจากหนังสือพิมพ์ใต้ดวงป้อมเมืองฮ่องกง.
"ประชาธิปไตยกับมนุษยธรรม" ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2476.
- "พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๔๖๔", ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38.
รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 98/2475. 3 มีนาคม พ.ศ.2475. เรื่องโรงเรียนชินหิมินส่งใบ
แจ้งความถึงผู้ปกครองนักเรียน.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 17/2476. 28 เมษายน พ.ศ.2476. เรื่องร้องให้โรงเรียนปฏิบัติ
ไปตามเดิม.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 48/2477. วันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2477. เรื่องผู้จัดการโรงเรียนจีน
ร้องเรียนกระทรวงธรรมการสั่งให้สิ้นภาวะโรงเรียนประถมศึกษา.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 16/2478 24 พฤษภาคม พ.ศ.2478. เรื่องสมาคมนักเรียนต่างด้าว
เปิดประชุมเกี่ยวกับการขึ้นภาษีข้าวสยาม.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 23/2478 10 มิถุนายน พ.ศ.2478. เรื่องจีนปิดข้าวสยาม.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 25/2478 14 มิถุนายน พ.ศ.2478. เรื่องชาวจีนปิดข้าวสยาม.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 28/2478 21 มิถุนายน พ.ศ.2478. เรื่องคณะกรรมการพิจารณา
เรื่องจีนปิดข้าวสยามเสนอรายงานการประชุม.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2478 24 มิถุนายน พ.ศ.2478. เรื่องจีนปิดข้าวสยาม.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 47/2478 7 สิงหาคม พ.ศ.2478. เรื่องนายวิลาศ โอสถานนท์
รายงานการไปประเทศจีน.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 95/2478 13 ธันวาคม พ.ศ.2478. เรื่องกฎกระทรวงธรรมการ
ออกตามความในพระราชบัญญัติประถมศึกษา.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 99/2478 25 ธันวาคม พ.ศ.2478. เรื่องกฎกระทรวงธรรมการ
ออกตามความในพระราชบัญญัติประถมศึกษา.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 127/2478 2 มีนาคม พ.ศ.2478. เรื่องตั้งขอมกรรมการต่างๆ และ
ยุบกรรมการบางคณะ.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2482, 26 มิถุนายน พ.ศ. 2482. เรื่องโรงเรียนจีน.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62 / 2482 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 เรื่องปัญหาคนจีน.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62 / 2484 3 ธันวาคม 2484. เรื่องร่างพระราชบัญญัติ โรงเรียน
ราษฎร์ (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2484.

เอกสารชั้นรอง

กรมวิสามัญศึกษา. (2500). "โรงเรียนราษฎร์เพื่อสอนภาษาจีน" เอกสารการศึกษากรมวิสามัญศึกษา ฉบับ
ที่ 7. พระนคร: ช่างพิมพ์เพชรรัตน์.

ตำราภาษาภาพ, สมเด็จพระเทพฯ (2504). สาส์นสมเด็จพระ เล่ม ๓. พระนคร: องค์การค้ำของคุรุสภา.

ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2507). "พระราชดำรัสคราวเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีน", พระราชดำรัส
และพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: ป.พิศนาคะการพิมพ์.

พิชัย รัตนพล. (2512). วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต
สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.

วรวิทย์ วสันตรากร, ผศ. รวบรวมและเรียบเรียง. (2519). การศึกษาของไทย. กรุงเทพฯ: สารมวลชน.

ลกินเนอร์, วิลเลียม จี. (2529). สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. พรรณี ฉัตรพลรักษ์,
แปล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สมาคมโรงเรียนราษฎร์. (2505). ประวัติการโรงเรียนราษฎร์และทำเนียบโรงเรียนราษฎร์. พระนคร:
มงคลการพิมพ์.

สาวิตรี ทัพพะสุต. (2527). ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวไทย จีน และตะวันตกในกรุงเทพฯ พ.ศ.
๒๓๙๘-๒๔๕๓. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม. (2478). "พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2461", ประชุมกฎหมาย
ไทยฉบับ ประจําศก เล่ม 31. พระนคร: เติลิมส์.

เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม. (2479). "พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช ๒๔๗๙" ประชุมกฎหมาย
ไทยฉบับ ประจําศก เล่ม 49. (พระนคร: เติลิมส์).

Department of Secretary General of Council. (B.E.2476 - 2477). Statistical Year Book of
Kingdom of Thailand, No.18.